

171226^b 16

8
D. D. B. V.
DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA
DE EO QVOD IVSTVM EST

CIRCA

ORATIONEM

DOMINICAM,

vom Vater Unser /

Quam

Divina Assistente Gratia

PRAESIDE

Illustri atque Excellentissimo VIRO

DN. CHRIST. WILDVOGELIO,

ICTO Consummatisimo,

Serenissimo Principi Saxo-Isenacensi a Consiliis intimis, Curia Serenissim.
Saxoniae Ducum Provincialis Consiliario splendidissimo, nec non Antecessore in Alma Salana gravissimo ut & Scabinatus ac Facultatis Iuridicae Primario Allessore,

Patrono, Praeceptore ac Hospite suo atatem devenerando

PRO LICENTIA

Summos in utroque Iure honores rite capeffendi

publicae Eruditorum disquisitioni submittit

M. IO. GOTTLIEB OLEARIVS, Hala Magd.

Fac. Phil. Ien. Adiunctus.

Ad, D. 20. Febr. M DCC XII.

IENAE, Litteris Mullerianis.

P. 369

8
D. R. N.
DISSERTATIO IN ACADEMIA IURIDICA
DE EO QVOD IUSTVM EST

CIRCA
ORATIONEM
DOMINICAM

von Peter Buerli

Divinae Aedificae Gratia

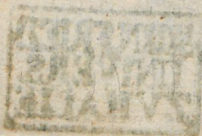
TRAJECI
libris in aed. Excelsioribus V. R. O.
DR. CHRISTI WILDOGELLO

ICTO Constitutio
Societatis Principi Saxo-Weimarensi & Consilio iudicis, de deo
Saxoniae, Ducum Provinciae, Consilio iudicis, nec non de
vires in sua Saxonia, illius in deo iudicis de deo iudicis
deus Primus & Secundus
Patro, Praeceptor in Saxonia, deo iudicis deo iudicis

PRO LICENTIA

Summus in iudicio sine honore sine expellendi
Publica iudicium iudicis iudicis
M. O. GOTTLIEB OELARVS, Hala Magd.

Fac. Publ. Lib. Adm. Magd.
A. D. 1700. Febr. M DCC X

PRAEFATIO.

Iraberis, L. B. quod *Orationem*, quam vocant, *dominicanam*, secundum iuris Iustinianei regulas, explicandam mihi sumserim. Sibi enim hanc orandi formulam nullo non tempore vindicant, quibus sanctiorem rimari scientiam licet. Nec falcem tamen in alienam messem immitto, aut rei, ad me non pertinenti, me immiscendo, culpam incurro, prohibente id ipsum *l. 36. ff. de R. I.* dum pondero, quae sit Iurisprudentia, *rerum* quippe tam *divinarum*, quam *humanarum notitia*, juxta *§. 1. I. & I. l. 10. ff. eod. iunct. l. 2. lex est omnium. ff. de L. L.* Et quod juris civilis quoque prudentia circa res ae-

que humanas ac divinas versetur, id ipsum constitutiones summorum Imperantium in primis Codicis titulis, nec non pluribus Novellarum sanctionibus abunde declarant. Conf. STRVIVS, *Progymn. ad Cod.* GROTIUS, *de Jure Summar. Potest. circ. Sacr.* Nec incongrue proinde VLPIANVS ICTOS IVSTITIAE SACERDOTES appellat in *l. 1. §. 1. ff. d. I. & I.* vt ideo juxta praxin nostrorum Consistoriorum ICTi in iisdem Praesides sint & directorium gerant. VVEBER. *de I. Consistor.* Praeuerunt pariter atque ad juris fontes theologica themata applicarunt viri magni quidem nominis, tam inclytæ hujus Salanae, quam aliarum Academiarum. Ecquis enim nesciat GE. ADAMI STRVII felicissimum *de Inuocatione nominis divini*, conatum: L. B. de LYNCKER de eo, quod circa *Baptismum & S. Coenam* licet, exercitationes? Ecquis ignoret controversam satis IO. SAM. STRYKII de *Sabbatho* disceptationem? ad manus est ACHATII CHRISTIANI RANGERI de *Jure Baptismi* dissertatio. De *Poenitentia ecclesiastica* discursum edidit IO. FRID. KNORRE. De eo quod circa *varia festa: circa conciones funebres* justum est, & de *Cantibus Angelicis* scripsit, quem primo nominare loco debuissim, Illustris atque

ex-

excellentissimus DN. PRAESES, cujus suasu & instinctu hunc suscepi laborem. Quare nec mihi, qui per decennium fere sanctioris doctrinae semitas scrutatus sum, verteretur vitio, si, postquam arcano quasi instinctu ad Themidos culturam tractus, quaedam *de Oratione dominica*, quantum ad Iurisprudentiam spectat, commenta-vero. Et si praeter spem quaedam irrepererint, quae huius loci nec muneris esse viderentur, illa sine aliorum injuria, efflagitante ita materia, posita volo. Ut denique L. B. habeat, qua methodo haec pertractanda sit disquisitionis, quaque ratione ordinis constet, tribus illam sectionibus, PRIMA, de Oratione dominica in genere: SECVNDA, de Usu: TERTIA, de abusu huius precationis, absolvam. Quod institutum, ut feliciter cedat, divinum auxilium, Socini Senioris, quo semper usus est, disticho, imploro:

*Consiliis nostris trinus Deus optimus adsit,
Ut fas perpetuo sanctaque iura loquar.*

Favori autem tuo, B. L. me meosque conatus commendo

SECTIO. I.

De

Oratione Dominica in genere.

Conspectus.

- §. 1. Oratio unde dicatur. §. 2. quid sensu ecclesiastico denotet. §. 3. quid in iure significet. §. 4. ejus definitio. §. 5. an multis uti verbis liceat. §. 6. Certae orandi formulae num- adhibendae. §. 7. autores, qui de oratione dominica scripserunt, exhibet. §. 8. Oratio dom. quomodo alias appelletur. §. 9. In iure, ubi & quomodo reperiat. §. 10. Metaphorice, PATER NOSTER, quid significet, & quis hujus instrumenti Inventor? §. 11. Controversias circa eandem, recenset. §. 12. De illius versionibus agit.

§. I.

cturus igitur de *dominica oratione* in vocum originem paucis inquiram. Oratio enim in genere denotat quamvis locutionem, germanice, *eine Rede*, autore CICERONE, in *Bruto*. Nec acu rem tetigisse videntur, qui cum CASSIANO, ISIDORO, BEZA, orationem a *ratione* derivant, ideo, quod nihil, nisi quod rationi conveniat, petendum sit. Potius ab *ore* dicitur Latinis, quod ore proferatur. Et si vero hanc habeat originem, non verba tamen ad orationem necessario pertinent, nisi in strictiori sensu orationis vocabulum sumatur, ut preces ore prolatas praecise significet.

§. II.

Alium plane atque a scopo meo alienum significatum habet oratio, quatenus licentiam exeundi apud monachos indicat. Fundamentum procul dubio significationis hujus in hoc quaeritur, quod licentia ista data fuerit oratione seu benedictione Prioris. Ita legitur in *Concordia Regularum*, ex Regula PAVLI & STEPHANI cap. 4. *Quem causa manifesta compulerit, oratione a Priore sperata & concessa discedat.* & cap. 5. *Nec bini nec terni, sed sigillatim exeuntes, orationem sperent.* Pari quoque ratione BEDA scribit, in *Vita S. Cuthberti*, cap. 36. *Dixerat hac & data oratione & benedictione suam mansionem introierunt.* Nec dissentit ab his Petrus Diaconus, *Lib. IV. Chron. Casinens. c. 4.* *Psalmos decantantes coemeterium pergant,* & cap. 37. *Lavicanus, Episcopus orationem dedit.* Hæc & alia antiquitatis testimonia collegit MENARDVS ad *Concordiam Regularem*, & qui illum sequutus, Carolus du Fresne, in *Glossario*, T. III. p. 54.

In jure appellantur *orationes*, quae ab ipsis Principibus in Senatu habebantur cum quaedam in publicum constituenda essent, ubi Senatum rogabant, an ita placeat constituere, quas orationes deinde S^Ctum sequebatur, Brisson. *Sel. antiq. Lib. I. cap. 16.* Talis est oratio Imperatoris SEVERI, vel pars saltem illius, in Senatu, TERTYLLO ET CLEMENTE CSS. recitata, quae extat in *l. 1. ff. §. 2. de reb. cor. qui sub tut.* Allegantur quoque D. Marci orationes de alimentis *l. 8. ff. de transact. de fugitivis requisitis l. 3. ff. de serv. fugit.* Atque hinc est, ut, quod uno loco Oratione introductum dicitur, id alibi S^Cto tribuatur. Vid. *l. 23. §. 1. de cond. indeb.*

deb. Struvius, *Syntagm. civil. Exercit. I. thes. 64. add. Gravina, de ortu & progressu Iur. civil. num. 115.*

§. III.

Oratio denique pro precibus seu precatione ponitur, germanice, *ein Gebeth*, quo sensu etiam hoc loco accipitur. Atque ita juxta praxin nostrarum ecclesiarum, in *publicam & privatam* dispescitur. *Hæc* a quolibet Christianorum funditur, ex officio pietatis privato. *Illæ* partem officii sacerdotalis constituit, & publice in conventu fidelium fieri solet, nec tantum in primitiva ecclesia, sed hodierno quoque usu recepta. Boehmer. *Dissert. de Iur. prec. publ. thes. 9. 10.* Voetius. *P. III. sel. disp. p. 1013. & seqq.* Et quandoquidem attentis precibus veram secundum Dei voluntatem acquirimus felicitatem, juxta *l. 42. pr. C. de Episc. & Cler. iisdemque continuis eandem conservamus, Nov. VI. pr.* oratio definitur, quod sit mentis ad Deum elevatio, per quam vel mala deprecemur, vel bona nobis aliisve petamus, vel Deo benedicamus. Conf. Balduin. *Cas. Conf. Lib. II. c. VII.* Laymann, *Theol. moral. Lib. IV. Tract. I. c. 1.*

§. V.

Minime tamen multis in oratione opus est verbis. Nam & scribis & Phariseis Vae intimat CHRISTVS, quod longas orationes dixerint. *Matth. XXIII. 14.* huncque precandi modum, tanquam illicitum rejicit, *c. VI. 7.* Priscis quoque fidelibus a Domino edoctis alia plane orandi mens fuit & consuetudo: CLEMENS Alexandrinæ Ecclesiae Presbyter & Catecheseon Magister celeberrimus, orationem paucis verbis constantem a Christiano requirit: *Oratione, inquit, quæ ore peragitur, non multiloqua utitur, Lib. VII. Stromat. Quo referendum videtur illud HIERONYMI: Numquid verborum multitudine*

dine flecti Deus ut homo potest? Non enim verbis tantum sed corde orandum est Deus. Melior est quinque Psalmorum decantatio cum cordis puritate & serenitate & spiritali hilaritate, quam totius Psalterii modulatio cum anxietate cordis & tristitia. c. non mediocriter, 24. distinct. V. de consecr.

S. VI.

Ne autem per incertas diuagemur preces, atque veluti neglectus alicujus aut divinae Majestatis contemptus rei existimemur, certas inde precum formulas pii praescripserunt. Atque id circo quaeritur, an Christiani praecise ad Orationem dominicam totidem verbis obligati sint, an vero tantum ad sensum? Examinat hoc Brochmann. *System. theol. art. 37. sect. 2.* Ceterum, proprias orandi formulas SS. Patres saepe numero adornarunt. Quemadmodum enim ne in humanis quidem Principes patiuntur, causas sibi subditorum exponi, nisi certo constet ordine supplicatio, licet illi alias supplicantium necessitatis non sint ignari; ita melioris ordinis causa formulam precandi ipse praescripsit Salvator, *Matth. VI. 9. seqq. Pater noster, qui es in caelis &c.* Et, si formulae adstringuntur desideria, eo concinuis proponuntur desiderata, in primis, si illas ad statum, in quo vivis, applicaveris: ad illam, qua vrgeris, necessitatem: ad temporis rationem, quae te concomitatur, observato ubique sanorum verborum typo & fieri quantum potest, verbis & phrasibus ex S. Scriptura petitis. Quae cum in Oratione dominica, deprehendantur omnia, ideo non inutiliter monet Brunemann. *in Jur. Eccles. lib. 1. cap. 6. membr. 6. num. 4.* ut ex qualibet homilia preces publicae conciperentur, secundum ordinem Orationis dominicae, in qua omnium optime latet methodus Oratoriae S. ita, ut nominatim pastor distincte singula membra ecclesiasticarum precum

B

ad

ad suam quamque partem dominicae orationis referat.
 An demum omnes preces ecclesiasticae concludendae
 sint oratione dominica? exponit Voetius, *Polit. Eccles.*
Part. I. Lib. II. Tract. 2. cap. I. §. 4. in fin.

§. VII.

Venio nunc ad ipsam rei pertractationem, postquam actum fuit de precibus generaliter, quantum scilicet ad scopum meum faciunt. Plura enim facile suppeditasset Struvius, supra laudatus, in Tractatu, de *Invocatione nominis divini*, ad cujus doctissima asserta Lectorem cupidum remitto. Quae insuper Theologis incumbunt, ad Ictorum nec traho cathedram. Quare etiam Cypriani, Tertulliani, Chrysoctomi, Gregorii Nysseni, Iohann. Damasceni, Aelfrici, Lutheri, Mo-
 sis Amyraldi, Aug. de Ancona, Barth. Balduini, Casp. Bartholini, Rich. Baxteri, Giovan. Briani, Hug. Bro-
 ughthoni, Iohann. Conr. Dannhaueri, Iohann. d' E-
 spagne, Tho. Hookeri, Christ. Kortholdi, And. Lancellotti, Edvardi Norrissi, Hier. Savanarolae,
 Andr. Christ. Schubarti, Io. Lud. Vives, Godofred. Olearii, & aliorum pias in orationem dominicam med-
 itationes, quarum elenchum Martinus Lippenius, in *Bibliotheca reali theologica*, exhibet, praetermitto. Nec, quae novissime de oratione dominica, Herm. VVitsius, in *Exercit. de oratione domin.* & Fr. Ioann. Schraderus, in *orat. dom. historice & dogmatice propo-
 sita*, commentati sunt, prolixius trado. Potius, quidnam iustum sit circa hanc precationem, edocebo, in primis, cum nemo, quem viderim hanc un-
 quam materiam, hac quoque methodo, enucleandam sibi ex instituto sumferit. Quae enim Lippenius in *Bibliotheca reali Juridica p. 365. seq.* memorat utpote, Anony-
 nymi *expositionem orationis dom. secundum Iura & c. Ve-
 net.*

vet. 1558. 4. Lud. Carbonis a Costiario, *Exposit. Orat. dom.*
ibid. 1590. 8. ab Italis sunt scripta, quorumque videndi co-
 pia mihi non fuit. §. VIII.

Oratio proinde dominica, de qua scribo, va-
 rias nacta fuit appellationes. Modo enim ORATIO
 PATERNA a piis primitivae ecclesiae Doctoribus ap-
 pellatur, quod a voce PATER incipiat. Modo dicitur
 ORATIO HERILIS, quoniam a Domino hujus universi
 ortum accepit. Et ita vocatur in *Vita S. Sifredi*, Epi-
 scopi Carpentoratenfis. Hinc DOMINICA pariter O-
 RATIO inscribitur, partim, quod a Christo, DOMI-
 NO nostro praescripta nobis fuerit, partim, quod ipse
 Salvator eandem dixerit, partim, quod ad Dominum
 dirigatur, a quo proficiscuntur bona omnia, partim,
 quod in memoriam Christi, Christiani illam adhibue-
 rint. Hanc quippe a primis Christi in doctrina successo-
 ribus usurpatam fuisse, longe lateque deducit Hilde-
 brand. *in ritual. orant. cap. IV. §. 10. seq.* incongrue tamen
 orationem inde dominicam dixeris, si cum quibusdam
 Seculi VII. Sacerdotibus Hispaniae somniaveris, Orationem
 hanc die saltim dominica adhibendam, eumque in finem
 ita fuisse appellatam, referente Caranza, *in Summ. Con-
 cil. Concil. IV. Tolet. IV. can. 9.* Hanc enim Christo men-
 tem non fuisse vel inde pater, quod ab ipsis Apostolis
 in Eucharistia juxta permultos ecclesiae Doctores adhi-
 bita fuerit, conf. Herm. Witsii, *Exerc. VI. de Orat. Dom.*
 §. XXIV. n. 96. & a Patribus, quotidie recitata, quorum
 testimonia si transferberem, haec ne pagina quidem suf-
 ficeret. Vt autem plures taceam, Iustinum Marry-
 rem, Cyprianum, Hilarium, Gregorium M. Walafr.
 Strabonem, & Augustinum saltem nominabo, &
 que ac Caesarium Arelatensem, & ejus verba quae
Sermon. XII. habet, appono: *Ante omnia fratres, in-*

quit, orationem dominicam in oratione dicamus, quia libenter sine dubio orationem exaudit, quam ipse pro sua ineffabili benignitate constituit. Apparet idem ex Concilii Toletani IV. anno DC XXXIII. celebrati canone 10. quod quotidie recitari debeat a Sacerdotibus istis sub poena depositionis. Iuvabit legere ipsa Concilii verba: Nonnulli Sacerdotum in Hispania reperiuntur, qui dominicam orationem, quam Salvator docuit & praecepit, non quotidie, sed tantum die dominica dicunt. Attamen, quia quotidiana oratio est, quotidie quoque utetur, dici oportet. --- Quisque ergo Sacerdotum vel subjacentium clericorum hanc orationem quotidie, aut in publico aut in privato officio praeterierit, ordinis sui honore priuetur. Adeo ut omnibus magis diebus post matutinas & vespers oratio dominica a Sacerdote proferatur. de consecrat. dist. V. c. 14.

§. IX.

Duplici porro respectu accipi solet Oratio dominica. Sumitur enim vel materialiter, pro verbis, quibus constat, initialibus, quae sonant: Pater Noster. Et hoc statim sensu disquiritur, an & ubi in Corpore Juris civilis inveniatur Pater Noster, sive verba ista initialia, quibus dominica oratio inchoatur; In Sacris enim illa occurrere non erit dubium; qui loca Veteris Testamenti sequentia: Gen. XIX. 31. XLIV. 25. Num. XXVII. 3. Es. LXIII. 16. LXIV. 8. Jerem. XXXV. 6. 10. 1. Maccab. II. 54. Iudith. VII. 19. Esth. XVI. 11, & novi foederis Io. VIII. 39. 1. Thessal. III. 11. 2. Tbeff. II. 16. Jac. II. 21. non ignoraverit. Nec tamen in humano Iure deficiunt. Si enim Inst. §. 3. de Donat. evolveris, hæc ibi verba reperies: Sed primus quidem divus Iustinus, Pater noster, L. 5. C. de Repud. hæc habentur: Divus Marcus Pater Noster. Nov. 74. c. 3. legitur: sed aequae pie memoriae NOSTER PATER, Nov. 109. & Iustinus piæ memoriae. PATER NOSTER. Nov.

Nov. 144. pientissimus Princeps Pater Noster, Nov. Leonis 41. Atque hoc quidem etiam sempiternae memoria Patri nostro in mentem venit. Item 55. Quod igitur Pater Noster pratermisit, item 83. id sciens Pater Noster aeternae memoriae Princeps. Formaliter vero consideratam Pater Noster, denotat orationem istam dominicam, quam Christus, discipulos suos, insimulque omnes in ipsam credentes effundere ad Deum iussit, & literis consignata reperitur, Matth. VI. 9. seqq. Luc. XI. 2. & occurrit ejus appellatio in cap. VIII. X. de poenit. & de Consecr. distinct. V. c. 14.

§. X.

Metaphorice *Pater Noster* significat congeriem istam globulorum vel ligneorum vel lapideorum, filo invicem connexorum, quibus utuntur Pontificii inter orandum, cum decem globulos unum post alterum manu attingunt & in filo promovent, singulisque ita promotis salutationem Angelicam, quae *Ave Maria*, dicitur, acciunt, usque dum ad eminentiorem devotum fuerit globulum, cujus tactu admonentur Orationem dominicam effundere, & sic per circulum devotionem suam metiuntur, cujusmodi instrumentum precatorium vulgo *Pater Noster* appellari consuevit. Vocatur etiam *Rosarium Mariae*, *ein Rosenkranz*, in *Ritual. Orant. c. 10. §. 18.* item *Corona Rosacea*, *Corona Mariae*. Quo instrumento, devotionem, imo cultum Christi & B. Virginis excitare putant. POLYDORVS VIRGILIVS, *Lib. V. de Rerum Inventor. c. 9.* Rectius vero *Dominicus*, Ordinis sui fundator, talis existimatur, conf. Samuel Maresius, in *Apolog. pro S. M. V. Lib. II. cap. 12. p. 323.* Patet id maxime ex Bulla PII V. P. R. cui initium est, *consueverunt*,

data Romæ d. X. Septembr. MDLXIX. cujus verba, quæ huc spectant, transcribo. *B. Dominicus Spiritu S. ut pie creditur, afflatus, occasione, qua Aibigensum heresis per partes Galliarum & Italiae misere grassabatur, & tam multos excoecaverat seculares, ut in Domini Sacerdotes & clericos sacrissime fuerent, levans in cælum oculos & mentem illam gloriosè virginis Mariæ, almæ Dei genitricis respiciens: admodum facilem & omnibus pervium & admodum pium orandi & præcandi Deum, Rosarium seu Psalteriũ ejusdem B. Virginis nuncupatũ, quo eadem beatissima Virgo salutatione angelica centies & quinquagies ad numerum Davidici psalterii repetita, & oratione dominica ad quamlibet decimam cum certis meditationibus, totam D. N. Iesu Christi vitam demonstrantibus interposita veneratur excogitavit. Ex quo loco fatis apparet, autorem rosarii fuisse Dominicum, cujus inventum is per Romanæ ecclesiæ partes prorogaverit: Plura qui desiderat, adeat Marefium supra citatum, & Voetiũ, in *disp. select. P. III. p. 1019. seqq. & 1023. seqq.**

§. XI.

Sed a sensu metaphorico ad proprium revertor. Et ne controverfiarum, quæ nostro potissimum seculo circa Orationem dominicam ventilatæ sunt, ignarus plane videar, pauca subjiciam. Disceptatum nim. fuit, an Christus ex antiquo fœdere? an ex Liturgia Ebræorum publica? an ex Cabbala, hanc orandi formulam desumerit? Posterior quidem sententia tribuitur Alexandro Moro & L. B. Christiano Knorrio a Rosenroth. vid. Io. Lighthfoot, *Hor. Hebr. & Talmud. in cap. VI. Math. v. 9. p. 297.* Novissimæ controverfiæ præter omnem spem & opinionem, dedit ansam Ioan. Franciscus Buddeus, Theologus consummatissimus, Præceptor quondam meus, pie prosequendus, *Tom. I. Observ. Hal. Observ. I. §. XII. seq.* Hujus enim, doctis.

doctissimis assertis se statim opposuit Paulus Bergerus, in *dissertatione philologica de cabbalismo iudaico-Christiano*, Vitæbergæ, M DCC VI. Quem excepit celeberrimus ejusdem Academiæ Theologus, Gottlieb Wernsdorffius, Præceptor pariter meus colendisimus, in *Vindiciis Orationis dominicæ*, anno M DCC VIII. Vitæbergæ, publicatis. Adversarium præter hos nactus est Io. Georg. Wachterum, Philosophum Berolinensem, qui Buddeum nostrum, in *Elucidario suo cabbalistico*, Romæ, ut audit, 1706. vulgato, pungere non dubitavit. His tamen omnibus respondit noster, in *disquisitione theologica de moderamine inculpata tutela*, Ienæ, 1708. Buddei quoque partes in se suscepit Anonymus, & vindiciis D. Wernsdorffii peculiarem tractatum, sub titulo, *Ausführliche Abfertigung der unbefugten Beschuldigung*, opposuit. Quem tamen alius Wernsdorffii Labor insequutus est, sub titulo, *Grundlicher Erweis, das Tit. Herr D. Io. Fr. Buddeus, zu Iena in seiner so genannten Abfertigung der unbefugten Beschuldigung den von ihm wegen der cabbale entstandenen Verdacht nicht abgelehnet &c.* Plura, quæ hoc negotium attingant, scripta, in præsentem non recorder, nec quid circa hæc iudicandum sit, explico, sed Theologis potius relinquo.

§. XII.

Restat, ut pauca eloquar de magna Orationis dominicæ existimatione. Præterquam enim, quod a Tertulliano, de *Orat. Dom. c. I. breviarium totius Evangelii* insignita fuerit, in omnes fere linguas translata fuit. Quas si non omnes enarravero, plurimas tamen ejus Versiones percensebo. Sunt autem sequentes, qui illas aut transtulerunt, aut collegerunt, autores. Marqu. Freherus in *Oratione Dominica, Saxonice, cum notis*, Paris. 1610. 4. Pierre d' Avity, in *descriptione IV. mundi partium,*

partium, gallice. Claudius Duretus, in thesauro Linguarum uniuersæ, Gallice. Barthol. Georgieviz. in Libro de moribus Turcarum Conr. Gesnerus, in Mithridate suo Io. Bapt. Grammage in L. qui centum versiones Orationis dom. complectitur. Hieron. Megiferus, in specimine L. Linguarum, Lipsiæ, 1613. Io. Micraelius, in Pomerania Germ. edit. P. I. p. 124. Georg. Pistorius Mauër, in L. Pater noster in 40. Linguis. Io. Reuterus, Livonus, in Lib. Oratio dom. 40. Linguarum, Rigæ, 1662. Angelus Rocha, Camers, in bibliotheca Vaticana, p. 367. Schildberger, in historia Itinerar. sui & expeditionis belli sub Tamerlane. Geo. Stiernhielm, in Limine Evangel. Goth. Vlbilæ Casp. Waserus, in Comment. ad Mithridatem Gesneri. Io. Wilckius, in Opere Angl. de Lingua Philosophica, p. 435. Jo. Martinez Siliceus, Hispanice, Toleæ, 1551. 8. His tamen omnibus palmam facile præeripit, qui alias sub Barnimii Hagii & Thomæ Ludekenii nomine latuit, Andreas Mullerus Greiffenhagius, cuius centum fere Orationis dominicæ versionem collectio, quarum suis quæque expressa literis & characteribus, plus vice simplici, in Germania & Anglia, lucem aspexit. Quam perfectus vero hic catalogus videatur, nullus tamen dubito, quin multis ex antiquitate & nostro potissimum ævo, augeri non nequeat. Specimen hujus asserti exhibet Fr. Io. Schraderus, in Oratione Dom. historice & dogmatice proposita, p. 77. sequi Henetorum, & aliam, cum francica fere convenientem. Orationis dominicæ versionem, a Mullero collectis, superaddit. Plura de Oratione dominica in genere, exhibere non placet.

Sectio

SECTIO II.

DE

Vfu Orationis dominicæ.

Conspectus hujus Sectionis II.

§. 1. Hæreticos, qui circa orationem dominicam errarunt, recenset, methodique rationem inde sumtam exponit. §. 2. Iulianiani in condendo iure civili erga Deum pietatem deprædicat. §. 3. Catechumenis orationem dom. recitare num licuerit? §. 4. Idem de Iudæis disquirat. §. 5. Patrinorum cura quæ circa hanc orationem fuerit? §. 6. Ejus in coena usum explicat. §. 7. non absolute necessarium esse, probat. §. 8. Vfus in benedictione desponsatorum, ordinatione ministrorum &c. §. 9. Non consecratis in Cathedra exercitii causa recitare eam licet. §. 10. An in concionis exordio omitti possit? §. 11. Sub initium susceptæ tutelæ recitari debet. §. 12. quo loco ad Deum fundenda sit. §. 13. Princeps Evangelicus intuitu hujus orationis an protector Ecclesiæ dici possit?

§. I.

DVo hæreticorum circa orationem dominicam genera antiquitas prodit, quorum alii illam auferre, alii uicem admittere voluerunt. *Illi* sunt Pelagiani, de quibus Augustinus, *Epist. 92.* & Hieronymus *lib. III. aduersus Pelagianos* conqueruntur, quosque Carthaginense concilium sub Honorio

C

norio

Norio a. ccccxxx. celebratum rejecit, iisdemque anathema dixit, *Canon. VII. & VIII.* Quorsum hodie Separatiste, Brovvnistæ atque Independentes, Pelagianis vel in hoc deteriores, sunt referendi, teste Benthemio, in *Englischen Kirchen Staat.* Hi vero sunt Bogomili ab aliis *Bogomiles* sive *Bobomiles* dicti, quorum autorem, nomine Basilium, professione Monachum ac Medicum fuisse, eundemque in oriente Sec. XII. multas turbas dedisse, constat. In precibus, ut alios illorum taceam errores, erant seduli solamq; orationem dominicam quibabant, eaque sola utebantur, septies interdium & quinque noctu, sicut de illis post antiquiores, Euthymium Zigabenum, Harmenopulum, & Annam Comnenam, ex recentioribus Samuel Andree, *de Bogomilis*, Marburg. 1688. & Ioan. Albertus Fabricius, *dissert. de Hæresi & moribus Bogomilorum*, Hamburgi, 1702. testantur. His accedebant Insabbatati, circa annum 1160. orationem nullam, nisi dominicam admittentes, referentur Ios. Arndio, *Lex. antiqu. eccles. p. 493.* Hæc quæ dixi ansam mihi dederunt, ut conatum hunc meum in binas adhuc sectiones, de Vsu & Abusu orationis dominicæ, partiri induxerim.

§. II.

Dum igitur in orationem dominicam secundum jura commentor, in limine statim hujus precationis, quæ ab invocatione Numinis incipit, pium erga Deum Justiniani affectum extollo, quanquam eundem non in omnibus purum atque Catholicum cum Arnaldo Corvino, in *Iustiniano Catholico*, Mogunt. 1668. pronuntio, sed Conradum Samuelem Schurtzschischium, in dissertatione, quæ in *Operibus Historico-Politicis XLIII. extat*, de *Iustiniano orthodoxo*, sequor. Hic enim hunc

hunc frequenter observat ordinem, ut a Deo honorum omnium principio & sine, exordiat. Ita Christum verum iustitiae ducem, legum suarum patronum elegit, in fronte *praemii Institutionum*, nec non in *Constitutione de Confirmatione Digestorum, ad Senatum & omnes populos*, it. *ad magnum Senatum*, ut & in plurimis *Novellarum Constitutionibus*, prout ex *Nov. VI. LXXXV. CIX.* apparet admodum pie meditat. Item in quibusdam sanctionibus Codicis, uti exemplum est in *l. i. C. de Vet. Jur. enucl.* & alibi. Illae pariter formulae saepius occurrunt: In Nomine Dn. Nostri I. C. Auxilio omnipotentis Dei: Deo propitio: Deo Praesule: Nostro Studio suum Praesidium Deus Omnipotens Annuit: Cum Dei Auxilio. Deo Auctore: Deo Annuente: Deo placido. Qui mos deinde invaluit, cum omnes fere Imperatores diplomata & bullas, invocatione nominis divini inchoaverint. Provoco ad Caroli M. Caroli Crassi: Ottonis III. Friderici I. & II. Henrici II. aliorumque *Constitutiones Imperatorias*. In primis vero ad *Aureae Bullae* conditorem, Carolum IV. quam ita inscripsit. In Nomine Sanctae & Individuae Trinitatis feliciter, Amen. Et quanquam hodie nec Imperatores, nec Reges nec Principes, placitis & edictis suis has invocandi formulas expresse amplius praemittant, tamen Dei Gratiae, quae gesserunt, singulae attribuunt. Male profecto alii ex *Nov. 28. cap. 4. §. 2.* probare volunt, Justinianum suo jam tempore usum fuisse titulo, Dei Gratia, quos recte refellit *Becmann. de Notit. dignit. illustr. dissert. I. cap. 3. thes. 6.* ubi ejus initium ad tempora Caroli M. & ita posteriora refert. Vitio insuper vertitur Gratiano, quod hanc Dei invocationem in compilando Jure Canonico, tanquam summus religionis antistes, turpiter omiserit. Nec

novem excusandi causas, quas pro illo opere congestit Reinaldus Corfus, *Lib. III. Indag. Jur. c. XV.* sufficientes putat Struvius, *de invoc. nom. divin. p. 60.* Tritam porro controversiam, an instrumenta absque Numinis invocatione sint valida? hic non recoquo, cum illa multas jam dudum paginas, apud alios impleverit. Si tamen desideraveris, adeas Dn. Vngebaur. *Exerc. I. qu. I. Scotan. ad Inst. D. 1. th. 2. Schneidevvein. ad proem. Instit. de rubr. n. 1. Struv. in Syntagm. civ. Exerc. XXIX. n. 29. Costal. P. I. ad vers. in pr. n. 1. seqq. Theod. Hoeppling, de Jur. Insign. cap. 2. §. 3. n. 113. Hunn. in Encyclop. Iur. P. II. tit. 18. cap. 8. n. 2. Hoppium ad Inst. p. 3. aliosque plures.*

S. III.

Porro, non promiscue omnibus licebat in veteri ecclesia, orationem hanc ad Deum effundere. In horum censum veniebant *Catechumeni*, qui numero Christianorum per sacrum fontem nondum erant adscripti. conf. Albaspin. *observ. lib. I. observ. XIX.* Tobias Pfanner. *lib. de Catechumenis, c. II. p. 225. seq.* Svitzer. *Th. Eccles. T. I. p. 2284.* Dummodo enim post concionem finitam eucharistia celebraretur, in qua oratio Dominica recitari solebat, ne recitationi interessent *Catechumeni*, exire jubebantur. Palmaria procul dubio haec fuit causa, quod nefas putarent veteres, Deum ab iis *PATREM* compellari, qui sacro nondum tincti baptisate, neque a Diaboli potestate liberati fuerunt. Lieceat unum vel alterum venerandae antiquitatis testimonium adducere. Chrysostronus, *Homil. XXI. in Matth. VI.* nerveose scribit: *Qui nondum initiatus est, non potest Patrem appellare Deum.* Huic suffragatur Theodoretus, in *Epist. Decret. c. 38.* *Hanc nos orationem non initiatos non docemus, sed initiatos: Nulli enim eorum, qui initiati non sunt, dicere audeat Pater*

Pater noster, qui es in caelis, cum adoptionis donum nondum acceperit. Qui autem baptismi donum consecutus est, Deum Patrem vocat, tanquam in gratie filios ascitus. Alia quoque ratio, Catechumenos ab orationis dominicæ recitatione arcendi veteribus fuit, quod nimirum per panem quotidianum, eucharistiam plurimi intellexerint, quam Catechumeni, qui adhuc inter filios tenebrarum recensentur, poscere sibi nequibant.

S. IV.

De Judæis aliud erit dicendum. Hi enim Deum Patrem, alio licet conceptu, quatenus scilicet Christum non genuerit, contemplantur. Imo, si communem Theologorum opinionem sequutus fueris, orationem dominicam, ex antiquo foedere, Iudæorum atque ac Christianorum principio, desumptam esse, percipies. Sed haec linquo. Quæritur saltem hac occasione, an instrumentum inter Christianum & Iudæum a Notario Christiano, confectum, sit invalidum, & Notarius invocationem nominis Christi præfigens delinquat? Sunt, qui affirmativam defendant, iique Perusini, quorum tamen dubitandi rationes refellit Struvius, de invoc. nom. div. p. 34. seq. Negativa vero his innititur fundamentis. (1.) Quod ipse Iustinianus legum gentilium collectioni, Christi nomen præfixerit. (2.) Notarius sit iudex chartularius, & Judæi ad eum accedendo videantur prorogare iurisdictionem suam, DD. in l. 1. ff. de Iudic. consuetudo autem iudicis prorogati ejusque lex servanda sit, l. 1. C. de Emanc. liber. (3.) quod inter Judæos quoque servantur ritus Christianorum. l. Nemo Judæorum 7. C. de Judæis, ergo etiam servari debeant ritus invocationis. (4.) denique, ritus ad Notarium spectent, qui proinde ad contrahendum mores respicere non tenetur, Bart. in l. si liberrimus 92. de R. I. Latissime hanc rem persequutus est Io.

Bolognetus, in Rubr. de Oper. nov. nunc num. 67. fol. 11. usque ad num. 75. fol. 13. quem proinde consulas. Conf. Hahn. Diatag. Iudæor. tb. I. & seq.

§. V.

Quemadmodum vero Orationem dominicam magni fecerunt Episcopi, ut illam omnibus promiscue commendaverint, ita postquam externa sacrorum cura ad principes Regesque devenerat, Carolus M. & Ludovicus, non a Presbyteris solum, ut Orationem dominicam addiscerent aliisque explicarent, sed ab omnibus qui Christiani dicuntur, ut illam memoria tenerent, postularunt, prout patet ex Capitulo de fide Presbyterorum ab Episcopis discutienda, *Lib. I. capitul. cap. 66. p. 713.* In capitulo præterea de Symbolo & Oratione dominica, quod *Lib. V. Capitular. c. ibi p. 835.* extat, notabilia hæc verba habentur: *Symbolum, quod est signaculum fidei, & Orat. dom. discere semper admoncant Sacerdotes populum Christianum, volumusque ut disciplinam condignam habeant, qui hæc discere negligunt, sive in jejunio, sive in alia castigatione. Propterea dignum est, ut filios suos dament ad Scholam sive ad monasteria, sive foras Presbyteris, ut fidem catholicam recte discant & Orationem dominicam, ut domi alios docere valeant. Qui vero aliter non potuerit, vel in sua lingua hoc discat.* Non tamen ad Presbyteros duntaxat hoc spectabat præceptum, sed ad laicos quoque, quibus hoc pariter præscriptum est, loco citato, *cap. 165. p. 950. verb. Ut fideles Orationem Dominicam discant & intelligant, & suis sacerdotibus eam verbo ex verbo reddant & alios fideles, qui eam nesciunt, doceant.* Hinc factum, ut per easdem leges a susceptorum munere arcerentur, qui memoriter eam reddere nescirent. Quæ huc spectant, ex *Capitul lib. VI. cap. 165. p. 952.* adducam. *Adnuncient Presbyteri, ut neq; viri neque femina de sacro fonte filios vel filiolas suscipiant, nisi memoriter Symbolum & Ora.*

Et Orationem dominicam tenuerint. Idem inter alia a patribus requisivit Augustinus, relatus in c. 105. de Consecrat. distinet. IV. ubi sequentia tradit: *Ante omnia Symbolum & Orationem dominicam & Vos ipsi tenete, & illis, quos suscepistis d. S. fonte, ostendite.* Adeoque patrini praevidere debent, ut cum suscepti ad intelligibilem aetatem provenerint, fide & bonis moribus eos instruant, orationem dominicam & Symbolum eos instanter erudiant; quod si neglexerint, norint se rationem reddituros ante Dominum pro illis, quorum sponsores extiterunt, monente Alcuino, *Lib. de offic. div. p. 262. T. X. Bibl. PP. Conf. Casp. Zieglerus, ad Lancelott. Lib. II. tit. IV. §. 4. Val. Andr. Desselius, Erotem. Jur. Can. tit. de Bapt. quest. ult.* Quo pertinet praxis nostrarum ecclesiarum, quando jubentur sacerdotes ante actum baptismalem admonere patrinos, ut infantulos ad maturiorem aetatem delatos de praecipuis fidei articulis, imprimis orationis dominicae precatione, probe informet. Qua de re Serenissimi Saxoniae Duces in Ordin. eccles. Vinar. lib. I. cap. 13. ita disponunt: *Nach diesen spricht der Pfarrer zu den Patren: Ich ermahne euch ferner aus christlicher Liebe, & c. daß ihr es treulich und fleißig mit errichten wollet, & postea zum dritten, des Herren Gebet, damit es Gott, ümb Gnade könne anrufen und bitten, christlich zu leben und dem Satan Widerstand zu thun.*

§. VI.

In sacra pariter coena adhibetur oratio dominica, ita, ut ejus usus ab Apostolorum tempore hucusque duraverit. Non repero, quæ supra Sect. I. §. VIII. exhibui. Ex prima potius antiquitate, asserti mei veritatem eruo. Testis est Hieronymus, qui Apostolos orat. Dom. in S. Coena recitasse, scribit. *Lib. III. ad. vers. Pelag. p. 805.* Clarius longe hac de re disseruit Walafridus.

Lafridus Strabo, de rebus eccles. c. 22. Relatio, inquit, maiorum est, ita a primis temporibus missus fieri solitas, sicut modo in parasceve Pasche, in quo die apud Romanos missa non aguntur, communionem facere solemus, i.e. praemissa oratione dominica & sicut ipse Dominus noster praecepit, commemorati-
 one passionis ejus adbibita, eos corpori dominico communicasse & sanguini, quos ratio permittebat. Imo Tertulliani & Cypriani aëvo jam ordinaria fuit hæc precatio. Quam postmodum constanter adhibuit ecclesia, teste Optato Milevitano, de Schismate Donatistarum I. II. c. 20. Etenim inter vicina momenta dum manus imponitis & delicta donatis, mox ad altare conversi, dominicam orationem prae-
 mittere non potestis & utique dicitis: Pater noster, qui es in cœlis, dimitte nobis debita & peccata nostra. Augustinus, Lib. L. Hom. 42. quæ ex Milevitano transcripti, confirmat, dum scribit: In ecclesia ad altare Dei quotidie dicitur ista oratio dominica & audiunt illam fideles. Cui Cyrillus Hierosolymitanus, Catech. Mystagog. V. suffragari non dubitat, his verbis: Post hæc dicimus orationem illam, quam Salvator suis discipulis tradidit. Præter hæc, plura possem adducere antiquitatis testimonia, quæ usum orationis dominicæ in S. cœna, eumque quotidianum, corroborarent, nisi paginæ & instituti angustia id ipsum prohiberet. Sed & nostræ ecclesiæ evangelicæ hunc sacrum ritum hodiernum sancte observant, id quod, præter praxin quotidianam, probat Ordin. eccl. Ducum Sereniss. Vinar. in cujus lib. 1. cap. 8. vom Ampt der Communion. orationis dominicæ verba coram altari ante administrationem S. Synaxeos, cantando recitari jubentur. Wenn nach gehalten-
 ner Predigt die Communicanten im Chor versamlet, soll zu des Herrn Nachtmahl der Anfang mit dem Gebet, welches uns der Sobn Gottes selbst gelehret, gemacht, und solches von dem Pfarrer oder Diacono vor dem Altar auf folgende Weise,
 vvie

wie mit Noten verzeichnet zubefinden gesungen werden:
Vater Vnser.

§. VII.

Dum vero de orationis dominicæ usu in Eucharistia dissero, in mentem revoco controversiam, an omisa orationis dominicæ recitatio in consecratione S. Cœnæ officiat, ita, ut sacramentum hoc haud rite administratum censi debeat? In negativam qui inclinant, ad *can. 54. de Consecr. dist. 1.* provocant, ubi excommunicatione digni censentur, qui hymnos & preces rejicere audent; Præsidium in primis in Glossa quarunt, quæ dictum Apostoli ex *1. Tim. II. 1.* allegatum, de observationibus, quæ ante & juxta consecrationem fiunt, & de Orationibus in ipsa consecratione, interpretatur. Verum iis quo minus assentiar, hæc me movent rationes. (1.) Quod oratio dominica ad substantiam Eucharistiæ non pertineat, verum ad externas ceremonias, quam devotionis excitandæ causa, veteres adhibuerunt. Conf. *arg. can. 55. de Consecr. distinct. 2.* & adde B. Gerhardum, *Loc. de S. Cœna §. 156.* (2.) Christus absque orali manducatione percipi potest, & in casu extraordinario valet illud: *Crede & Manducasti.* (3.) Si consecrata elementa non sufficiunt, alia de novo, absque repetitione Orationis dominicæ, consecrari possunt, prout Theologi Academiæ nostræ, pronuntiarunt apud Dedekenn. *Consil. T. I. Sect. IV. §. 11. p. 580.* Hi enim, postquam rationes pro affirmativa pugnantes adduxerunt, ita eam limitant: *Vm dieser und andern Ursachen willen halten wir dafür, daß die Wiederholung des VATER VNSERS in der administration des H. Abendmahls, und also auch in dem Fall, wenn es an Brod und Wein bey der Auspendung desselbigen ermangelt, und aufs neue consecrirt werden muß, nicht zuunterlassen. Sollte aber in der Wieder-*

derholung das Vater Vnser, aus irgend einer erblichen Vrsachen ausgelassen werden, entgehet dadurch dem H. Abendmahl an seinem wesentlichen Stücken vnd seiner Krafft gar nichts, weil man kein ausdrücklich Geboth hierinnen fürzulegen. Imo multis in locis vsu adhuc receptum est, vt sollemnioribus festis, vbi actioni Coenae praemitti solet latinum, Dominus vobiscum &c. Oratio dominica omitatur, illud vero S. Coenae non derogat valori. Conf. L. B. de Lynker, in dissert. de eo quod iustum est circa S. Coenam, cap. IV. §. 9.

§. VIII.

In benedictione praeterea desponsatorum, orationem dominicam cum aliis precationibus piis, pro sollemnitate requirunt constitutiones euangelicarum hinc inde ecclesiarum. Exemplo sit ordin. eccles. Sereniss. Sax. Ducum lineae Vinariensis, lib. I. cap. 15. ita praecipiens: Darnach rede der Kirchen-Diener die neuen Ebeleute also an: Auf daß nun Gott der HERR durch euren Stand gepreiset werde, ihr auch in demselben Gottes Seegen vnd Beystand haben möget, wollen wir ihn also darum bitten vnd anrufen: (Hie lasse der Kirchen-Diener die neuen Ebeleute niederknien, vnd spreche über sie nachfolgendes Gebet neben dem Vater Vnser.) & ibid. cap. 17. verbi diuini ministris iniungitur, vt aegrotos Oratione dominica erigant pariter atque solentur. Imo in ordinatione Ecclesiae nostrae Diaconorum, post manuum impositionem solet haec precatio recitari. Conf. Ibid. Lib. II. cap. 3. & alibi. Quibus igitur, cum notissima sint omnibus, atque quotidie occurrant, inhaerere diutius nolo.

§. IX.

In suggestu, ante & post conciones adhiberi quoque solet oratio dominica, qui ritus e primis antiquitatis

tatis monumentis probari dilucide potest, & hodiernum
receptus est. Hoc vero nunc saltim, ne nimium dif-
fundar, disquiro : An Scholæ Director, qui discipulos
formare conciones edocet, illosque ad recitandum, ad-
dita ubique oratione dominica, instigat, iure reprehen-
dendus sit ? Sunt, qui in ministerii ecclesiastici despe-
ctum fieri contendunt, atque necessariam magis Cice-
ronis aliorumque lectionem, putant. Verum nihil ini-
qui in tali casu subesse autumo, si quis illos, qui funda-
menta in literis pariter atque theologia jecerunt, me-
moriam excolendæ causa, intra privatos parietes, in con-
cionibus formandis & cum Oratione dominica recitan-
dis instruere velit. Hinc ita pronuntiatum legitimus a-
pud Dedekennum, *Consil. Theol. in app. p. 637. num. 8.* Es
*befindet sich kein Fundament, vvarium ein solch angestelltes ex-
ercitium nicht mit Gebet und einem VATER UNSER anzu-
fangen und zuschließen wäre, sondern hingegen, vwie Lehrer
und Prediger pflanzen und begießen, Gott aber das Gedeihen giebt.*
*1. Cor. III. 6. also in Schulen præceptores thun auch mit ihrem
Vnerricht bey der Jugend, vvas sonst ein Haus-Vater in seinem
Garten mit pflanzen und begießen thut, Gott aber muß das
Gedeihen geben; Vnd vwie die Früchte der Schul-Arbeit so vwohl,
als der Kirchen-Arbeit, aus göttlichen Segen und Beystand her-
fürvachsen, also ist allerdings erbaulich, daß auch solche Arbeit
mit dem Gebet angefangen und geendigt werde, und wäre zu
wünschen, die Schul-Jugend würde von Kindheit an gewehnet,
ihre Schul-Arbeit und exercitia allezeit mit dem lieben Gebet an-
zufangen und zuendigen; daß sie bey Zeiten erkennen lerneten,
wer der sey, von dem Sprachen und Künste herfließen, und von
welchem sie, vermittelst schuldigen Fleißes müssen erlanget wer-
den. Woraus denn erheller, daß der dabey vorgegangene Ge-
brauch des Gebets an sich selbst nicht Straffbar zuachten. Ac-
que hoc usu jam receptum novimus in plurimis scholis,*

D 2

&

& gymnasiis, in quibus majori interdum cura liberales artes tractantur, quam in academiis.

§. X.

De cathedra quæri alias solet, vtrum in illa, & quidem ante textus prælectionem, omitti oratio dominica possit? Ansam huic controversiæ præbuit M. Tobias Hoepffnerus, Theologus Silesius, cum novam conciones elaborandi methodum, omiſſa in principio, oratione dominica, adhiberet. Rationes, quas affert, tantæ sunt, vt illis refragari non possim: (1.) ritum hunc ad adiaphora non incongrue refert, de quibus *artic. X. Form. Concord. de ceremoniis, thes. II.* ita iudicat: *Credimus, docemus & consistemus, Ecclesiæ Dei ubi vis terrarum, & quocunque tempore licere, pro re nata ceremonias tales mutare, juxta eam rationem, quæ Ecclesiæ Dei utilissima & ad edificationem ejusdem maxime accommodata judicatur &c.* (2.) provocat ad observantiam ab Apostolorum tempore petitam, cum hi ipsi, absque præmissa oratione dominica, prædicaverint, *Conf. Act. I. 24. IV. 24. 29.* (3.) Nec morem hunc insolitum putat, cum Lipsienses, in concionibus funebribus, hanc orationem in principio præmittant, in fine vero annectant. Quæ licet vera sint, adversarium tamen nactus est, D. Io. David Schverdnerum, Superintendentem Pirnensem, qui Hoepffneri conatum, irritum, novaturientem atque scandalosum pronuntiavit. Sed male. Benignius enim Hoepffnerum excepit Liebm. Philippus Zeisoldus, cujus æquam in utrosque litigantes censuram, vide apud *Agenten von Haußaus, Functione II. de peche. II. Epist. 336.* Hoc certum est, in omnibus Lutheri scriptis extare nihil, quod necessitatem hujus orationis, in concionis exordio, præcipiat. Nec quidpiam de illa exhibet *Ordin. Eccles. Saxon. Elef. de anno 1590.* Cautè tamen procedet, qui auditoribus,

bus, cur orationem hanc omittat, indicaverit, ne scandalum forte, ex culpa dicentis, exinde capiant. Conf. tamen *Vnschuldige Nachrichten, de anno 1702. p. 657.*

§. XI.

Sub initium tutela, nominis divini invocationem putant necessariam, qui muneris hujus onera atque pericula iterum iterumque pensitarunt. Et ex iis precipue Theologum magis ac Jurum se praestitit Thomas Schroererus, in *Institutionibus Tutorum & Curatorum, Part. II. Qu. I. n. II.* Cujus verba, siue potius oratio, cum insignem spirent pietatem, montemque a fraude alienam, tutori conscientioso, quo se soletur; male morato, quo perturbetur, communicabo. Ita autem Schroereri verba se habent: *Es wäre des mein treuer und voblgemeiner Rath, daß ein iedereder Vormünder und Curator, so bald ihm eine solche Last der Vormundschaft oder Curatel von seiner Obrigkeit aufgetragen, und seiner Pflicht nach treulichen zuverwalten anbefohlen worden, daß er von dem Rath-Hause sich in eine Kirchen oder anheim in sein Kämmerlein begeben, die Thüre hinter ihm zu, und alle böse affekten aus seinem Herzen und Gemüthe schliesse, und allda nach der Lehre des Herrn Christi, Matth. VI. 6. und S. Pauli, Coloss. III. 17. & Phil. II. 14. zu Gott dem Herrn einen Anfang mit einer demüthigen supplication und dem lieben Gebet mache, So würde der Vater aller VVirtben und VVaysen, der in das verborgene siehet, ihm diese Gottseligkeit, welche ohnediß zu allen Dingen gut ist, nachmahls öffentlich vergelten, daß jedermann den glücklichen success verspühren, und seine ir ene Mühe und Arbeit, welche in dem Herrn angefangen, kein mahl vergeblich ablauffen sollte, nechst Gott dankbarlich loben und preissen würde. Mag demnach ein Christlicher Vormund, bey Anretung seiner Vormundschaft und folgender Verrwaltung, nebenst einem gläubigen Vater Unser öfters also beten: HERR heiliger GOTT, allmächtiger ewiger Vater &c. Pium huius Viri affe-*

affectum, cum nimis diffusus sit, abrumpo, atque Lectorem hujus meditationis cupidum, ad autorem ipsum remitto. Certe paucos, qui hujus vestigia premant, Curatores scio, cum plurimi sibi magis atque suis prodesse, studeant.

§. XII.

Porro disquiritur: Quo in loco oratio dominica fundi ad Deum debeat? an publico, an autem privato? Priorem qui eligunt, *Nov. CXXIII. cap. 32.* allegant, in qua Justinianus scribit: *Qualis est Litaniam, in qua Sacerdotes non interveniuntur & solennes orationes faciunt.* Verum hæc in eam partem accipienda non sunt, quasi per hanc *Novellam* privata ac domestica preces rejiciantur, sed loquitur Imperator de precibus majori solemnitate in publico peragendis. Quorsum & illud Caroli & Ludovici, in *Capitul. Lib. VII. c. 312.* non inepte referendum: *Sciendum est omnibus, quod in aliis competentibus locis, si locus basilicæ procul fuerit, oratio ad Deum fieri possit.* Admittit enim scriptura locum pariter privatum, *Matth. VI. 5. 6. Matth. XXVI. 39. Act. I. 14. IV. 29. XVI. 25.* & preces ubicunque fundantur, modo seriæ, Deo acceptæ sunt, *Malach. I. 11. & 1. Tim. II. 8.* Quæ scripturæ loca Bernardum moverunt, qui *lib. meditat.* scriberet; *Ubicunque fueris, intra te ipsum ora; si longe fueris ab oratorio, non queras locum, quoniam ipse locus es.* Ex quibus omnibus indifferentia loci fluit, nec publicus nec privatus saltem orandi locus concluditur. Vid. *Carpzovii Jurispr. Consistor. lib. II. tit. XVI. def. 259. n. 4.* Struvium, *de Invo-*

§. XIII.

Dum ad portum propero, non inutilis in mentem recurrit quæstio: an princeps ex Protestantibus & Evangelicis

gelicis in Imperatorem eligi possit? Negare id ipsum conatus est Caninius in *Discurs. ad A. B. p. 15.* nec non Autor gallicus discursus, cui titulus: *Recueil de quelques discours politiques. de l'an. 1632.* ob hanc praecipue rationem, quod Rex Romanorum iuramento obligetur ad defensionem Pontificis romani & catholicae ecclesiae, cuius est aduocatus, *Cap. caesar. §. das wir in Zeit &c.* nunquam autem fore putat, vi sub hac conditione quisquam Protestantium Imperium acceptet. Affirmatiuam tamen, egregie defendit Carpz. in *Semides. quaest. ad A. B. ex tit. 2. & 4. qu. 2.* & ad aduersarii rationes contrarias respondet: quod liceat Imp. protectionem & patrocinium sedi romanae promittat, non tamen propterea ipse Pontificis esse debeat: cum protectio illa sit politica, qua is ecclesiam romanam tueri ac munire potest, defendendo Pontificem contra vim iniustam, per quam defensionem non magis peccat Imp. vel fidei heterodoxae se participem facit, quam si patrocinium praestet furi, latroni aut homicidae, quorum facinora neuiquam probat, nec iisdem se implicat. Hinc rectissime scribunt Theologi Saxonici, in *Vind. pupill. Euang. cap. 94. Mord und Todtschlag ist eine Himmelschreiende Sünde, wie Gott selber sätet, Gen. IV. 10. Siehe die Stimme deines Bruders schreyet zu mir von der Erden, noch schützt ihn Gott wieder Gewalt; also kan auch ein Römischer Kayser den Pabst zu Rom auf gewisse Weise schützen, und muß doch daher so wenig folgen, daß er antichristlich sey, als daß folge, daß Gott Cainisch sey.* Imo, cum in ecclesia romana, vti Carpz. *dist. loc. n. 33.* scite monet, multa reperiantur vtilia, Baptismus, fides apostolica, Decalogus, Oratio Dominica, &c. vel horum saltem respectu & intuitu fundamenti, quod est Christus pro nobis mortuus & resuscitatus, patrocinium ecclesiae romanae, eiusque administratori non erit denegandum etiam, ab Imperatore euangelico. Est enim Imperator,

ut Hoepffnerum, in *Saxon. Evangel. Sect. II. P. 3. c. 3. p. 302.* sequar, ecclesiae Romanae advocatus, quatenus illa verbo Dei adharet, non autem, quatenus fidei corruptelas propugnat. Nec potest Imperator Papae absque Imperii consensu, quopiam religionis favore, patrocinari, cum ipse Instrumenti Pacis Osnabr. rationem habere teneatur. Imo ad hoc a Statibus Imperii obligatur in Capitulatione, prout ex novissima Carolina, *artic. I. patet. Vnd vollen nicht gestatten, das denen Ständen in ihren territoriis in Religion-Politischen und Justiz-Sachen sub quocunque pretextu, wieder den Friedens-Schluss, oder aufgerichtete rechtmäßige und verbindliche pacta vor-oder eingegriffen werde.* Hac igitur, quae de VSV orationis dominicae edisserui, hac equidem vice sufficient. Plura enim adducere angustia paginae non permisit.

SECTIO III.

De

Abusu Orationis Dominicae.

Conspectus.

- §. 1. Murmuratio orationis dominicae, ante distributionem Sacrae, ab auditoribus facta, num inter abusus referenda sit? §. 2. negat & rationes adducit. §. 3. an, quod mares in recitatione ejus erecti stent, foeminae vero in genua procumbant, improbantur sit? §. 4. Injuria recitatione orationis dominicae non remittitur. §. 5. rationes Juris dubitandi, §. 6. & theologiae proponuntur. §. 7. Negativa sententia deciditur. §. 8. Clericorum in Laicos idcirco potestas nulla est. §. 9. quintam petitionem studiose qui omittit, quomodo puni-

pniendus? §. 10. Collectis herbarum cum oratione dominica nihil habet commune §. 11. dubitandi rationes eliduntur. §. 12. Verbis septimae petitionis abuti non licet. §. 13 & 14. 15. In iudicio crucis olim adhibebatur haec precatio, vbi quotuplex hoc iudicium fuerit, exponitur. §. 16. Iudicii huius incertitudo & illud quis abrogauerit? §. 17. Cateis inscribere orationem dominicam, num liceat? §. 18. An ad temperaturam ouorum coquendorum cognoscendam adhibenda sit? §. 19. Epilogus.

§. I.

Considerato proinde vsu orationis dominicae legitimo, sequitur iam eius abusus indagandus, vbi primo se offert quaestio: An murmuratio orationis dominicae, quae fit ab auditorio in actu consecrationis ante distributionem sacrae coenae, inter abusus sit referenda, nec ne? Quanquam vero, hoc affirmatiue decidendum esse, videri poterat, siquidem iuxta praxin ecclesiae liturgicam, recitatio orationis dominicae ad actum consecrationis simul pertinet, & partem quodammodo eiusdem constituit, vt hinc referuatum clerici esse videatur, quippe cui, vi ordinationis & officii pastoralis, tales consecrationis ritus & formulas exercere permissum est, iuxta *can. peruenit. 29. dist. 2. d. Consecrat. Ziegler. ad Lancellotti Institut. Iur. Canon. Lib. II. tit. 6. §. 3.* vt adeo sacramenti profanatio esse censetur, si, ore laicali, verba, extra officium sacerdotale, recitentur; attamen hoc non obstante in contrariam sententiam inclino, & verba orationis dominicae, licite ad praecentum pastoris admurmurari posse, puto, siquidem illa non inter essentialia consecrationis, sed ad accidentalialia tantum extrinseca actus huius sacramentalis refertur, atque ad excitandam maiorem deuotionem, &

E

ad

ad præparandos saltem sancto & summo huic mysterio animos adhibetur, ut hinc non immerito ejusdem adfurratio inter adiaphora recenseri queat, quorum usus in libertate ecclesiae consistit. Conf. Dedekenn. *Consil. Theol. in Append. Volum. III. Sect. IV. n. 1.*

§. II.

Hanc tamen opinionem ita declaro, ut fiat illa admurmuratio sine hypocritica animi intentione, in quem finem mores cujusvis loci respiciendi erunt: contra hos enim quid admittens, affectatum aliquid & singulare sibi arrogare videtur, quandoquidem in iis rebus, in quibus nihil certi divina statuit scriptura, mos ecclesiae & instituta majorum pro lege tenenda sunt, *can. 5. dist. 1.* Deinde ut fiat absque magno strepitu, ne devoti forte animi in suis meditationibus sacris turbentur. Adde, quæ Gerhardus habet, in *Loc. Theol. Loc. de S. Coena*, §. 156,

§. III.

An mares insuper in recitanda oratione dominica erecti stare debeant, sæminæ vero in genua procumbere? disquiritur. Equidem Brunnemannus in *Jur. eccl. lib. 1. cap. 6. membr. 4. num. 8.* monet, pietati & ecclesiasticæ disciplinae esse convenientius, ut paritas quædam in ritibus istis atque ceremoniis externis observetur. Verum, idem *loco citato* loquitur tantum de ceremoniis circa administrationem S. Coenæ observandis, & saltem per modum consilii non præcepti insinuat. Neque certe generalis inde formanda est regula, cum rituale ecclesiasticum in mera libertate consistat & attemperandum ad genium, institutum, & hierarchiam cujusvis ecclesiae particularis. *can. 3. 9. 11. dist. 12. confer. can. 8. de Con.*

Consecrat. dist. 4. Non diffitemur quidem in coetibus publicis ad devotionem excitandam, illud procumbere in genua, plurimum conducere. Attamen in actibus domesticis hoc cujusque judicio committitur, ne alias dominatum quendam conscientiarum adstruere & vincula animis religiosi injicere videamur. Et hinc eandem istam geniculationem tanquam piam quandam ceremoniam retineri posse, sed non debere, assero. Adde Voetium, *Polit. Eccles. P. I. Lib. II. Tr. 2. Sect. 4. cap. 5. §. 3.* Brochmandum, *System. Theol. Loc. de Cæn. Dom. cap. 8. sect. 8.*

§. IV.

Huc porro pertinet decantata juris quaestio; An recitatione orationis dominicæ injuria censeatur remissa, & injuriarum actio extincta, per hoc, quod precans in quinta petitione deprecetur, *Remitte nobis peccata nostra, sicut & nos debitoribus nostris debita remittimus?* Est sane hæc quaestio multum inter Doctores agitata, communiter tamen negative deciditur, cum per hanc recitationem rancor quidem animi & vindicta PRIVATA habeatur remissa, non vero PUBLICA, quæ ad coercendam iniuriantis malitiam, juxta receptum juris ordinem, magistratui permittitur: Wissenbach. *Exercit. ad Pand. XXX. thes. 29.* Struvius, *Syntagm. jur. civil. Exercit. XLIIX. thes. 64. n. 2.* Vnde etiam scite concludit Matthæi, *de Crimin. tit. IV. cap. I. num. 15.* Mibi, inquit, in hac quaestione separandum videtur officium magistratus a pietate atque officio actoris. Magistratus officium est, delictis si probentur, poenam irrogare; Conscientiam actoris judicis acumen non penetrat, ac ne potest quidem, ut maxime velit. Illud enim remisit quis vere & ex animo injuriam offensionemque omnem, solus novit, qui intima cordis perspicit, atque perscrutatur.

Nec desunt tamen hujus decisionis dubitandi rationes, potissimum ex eo, quod talis recitatio videatur dissimulationem quandam & remissionem tacitam involvere, quæ alias, ut actio injuriarum cesset, efficit. §. *fin.* *I. de Injur. l. 11. §. 1. ff. eod.* Verum respondetur, actus familiaritatis, non necessitatis, talem effectum civiliter producit; jam vero ad posteriorem illa orationis dominicæ recitatio ex præcepto & instituto Salvatoris refertur, & hinc tale quid in foro civili operari non potest. *arg. l. 31. C. d. liber. caus.* Nimirum ad duo obligatur injurians, (1.) ad deprecationem ex officio tum civili, tum Christianismi, qua offensam animi petat remitti; (2.) ad satisfactionem, propter denegatum civilis æstimationis debitum. Prior offensa & læsio per recitationem orationis dominicæ est remissa, ita ut res propriæ delinquentis conscientiæ & judicio divino habeatur commissa; Sed hæc posteriori non præjudicat, in qua tamen ratio formalis injuriarum actionis consistit, quoniam hæc ex diverso capite promanat, & sine noxa sui non potest omitti: posset enim facillime per neglectum & contemptum, aut placidam remissionem animi, suspicio nasci, quasi injuriatus conscientia veri imputati criminis vel alius famosi, tacuerit, & sic victas manus præbeat, atque ita impune expositas omnibus injuriantium calumniis, quod sane percoquere & innumeris se molestiis atque periculis exponere contra amorem sui naturalem & ordinatum seipsum conservandi studium, foret. Adde Struvium *de Invoc. nom. divin. thes. 25.* Eleganter hanc in rem Sande, *Lib. V. Decis. Frisc. Tit. VIII. def. 12.* de actione hac injuriarum scribit: *Non enim hæc actio meram vindictam persequitur, sed & continet integritatis, innocentie atque æstimationis suæ defensionem arg. l. 18. d. injur. Quam satam rectam*

etiam conservari nostra maxime interest. Philo Judæus, non est, inquit, negligenda bona fama tum ad custodiam, tum ad dignitatem vite utilis. Et Augustinus, *Serm. 59. ad fratres in eremo*, mihi, ait, sufficit bona conscientia, vobis autem necessaria fama mea. Præterea distinguendum est inter privatam, & legitimam seu publicam vindictam; Illa prohibita, hæc permilla est, tum, qua eam exequitur Magistratus, tum qua privatus contendit conservationem famæ, non animo irritato & privatam vindictam spirante, sed mansueto & composito ad persecutionem sui honoris. Ideo neminem de necessitate salutis satisfactionem sibi debitam pro injuria, sed tantum rancorem remittere teneri, traditur, *in Cap. si is. 28. caus. 23. qu. 4.* Atque hinc, si quis proferendo orationem dominicam aut peccata sua confitendo, debitoribus suis peccata remiserit, eum nihilominus injuriarum agere posse, communiter placet.

§. VI.

Et hæc quidem sententia in foro soli ac quotidiana praxi satis comprobatur. Verum, quatenus in foro poli & conscientia obtineat, non absque censura & disquisitione remanere potest. Certe, rationes in utramque partem suppetunt. Etenim pro affirmativa, injuriam scilicet per hoc esse remissam, militare videtur (1.) quod rancor animi & vindicatoria actio sint connexa & veluti correlata, ut proinde uno per seriam invocationem divini nominis sublato, & alterum tollatur, necesse sit. (2.) Quod pietatis officium non possit esse sine fructu & conjunctis bonis operibus, tanquam necessarium consequens, atque sic intima summæ majestatis deprecatio & vera humiliatio cordis, non possit non etiam plenariam, respectu proximi remissionem involvere. Petr. Theodor. *Colleg. crim. cap. 2. aph. 21. num. 13. 16.*

Vrgent (3.) dictum CHRISTI Salvatoris *Matth. V. 39.* nec non præceptum Apostoli Pauli, *I. Cor. VII. 7.* Verum recte advertit Glossa LVThERI ad locum Mathæi citatum, accipienda hæc esse Scripturæ loca, de vindicta privata, nec per hanc excludi vindictam magistratus publicam, quæ delicta non debet impunita relinquere, prout ipse Apostolus semet explicat, *Rom. XII. 19.* scilicet Deo committendam esse vindictam, atque ita etiam magistratui, cujus cognitioni & decisioni causa ista defertur, vel per viam simplicis denuntiationis, vel per ordinariam injuriarum actionem, legibus publicis conditam; Cum enim magistratus politicus vices Dei in terris gerat, utique vindictam de noxio sumere debet & potest. Atque ex his etiam facile patet, quid ad reliqua duo superiora argumenta relegendum sit, scilicet, quod malus animi affectus & vindicandi cupiditas bene separari a pœna ipsa, possit. Ut enim in ipso divino Numine affectus iræ attributum est insultuæ divinæ, nec non in magistratu potestas punitoria non statim in pravam vindictæ cupiditatem incidit: Ita quoque in privato læso, alius est commotus animi iracundi affectus, alia vero legitima iuris & pœnæ debita persecutio. Neque inane per hoc fit pietatis studium, cum aliis modis pœnitenti reo & respicienti officia humanitatis exhiberi queant, nec præcise in intempestiva misericordia consistant.

§. VII.

Negativam porro sequentes rationes evincunt, (1.) quod actio injuriarum specimen naturalis defensionis contineat, quæ moraliter non tantum est licita, sed etiam præcepta, *l. ut vim. 3. ff. de I. & I. Conf. Grotium de Jur. B. & P. Lib. I. cap. II. §. 5. Lib. II. c. 1. §. 10. Puffendorffum, de I. N. & G. L. I. cap. VII.* Sicuti ex prin-

principiis moralistarum & exemplo retorsionis abunde evincitur, vid. Slevogt, *Epistol. de Retorsione injuriarum*, & Struvius, *de Vindicta privata*, (2.) quod alias Christianorum nemo injuriarum agere posset, quod foret absonum, Io. Faber, *ad §. fin. I. de injur. n. 2.* si quidem suam suorumque injuriam prosequi Christiano denegatum non est, Tiber. Decian. *in Tract. Crim. Lib. III. cap. 4. n. 1. & seqq.* Et idcirco dicitur, quod accusatio de injuriis sit actus iustitiæ, qui prohibitus non est, Covarruv. *Variar. Resol. Lib. II. c. 20.* Bruckm. *Vol. II. Conf. 26. n. 67. & seqq.*

§. VIII.

Vnde confectarium fluit, neque per viam denuntiationis evangelicæ, aut fori cujusdam pœnitentialis, clericum, pœnitentiarum forte injuriati, se posse huic rei immiscere, eundemque ad transigendum super injuria, rigidiori comminatione, cogere, multo minus ab usu S. cœnæ arcere: cum ad officium pastorale tale quid non pertineat, sed sapiat speciem alicujus jurisdictionis, quam involare clericus non debet. Licet enim clerici sit, patres ad amicabiles compositiones & reducendam concordiam commonere, tamen ultra limites admonitionum ecclesiasticarum ejus potestas non extenditur.

§. IX.

Ab abusum porro orationis dominicæ refertur, si quis eandem recitet mutilatam, & forte propter rixas cum vicino exercitas, verba quintæ petitionis, *VVIR VERGEBEN VNSERN SCHVLDIGERN*, omittat. Atque hoc quidem casu piis ab initio admonitionibus is est excitandus, quod si vero pertinax fuerit, graviori cen-

cenſura eccleſiaſtica, a Conſiſtorio infligenda, dignus erit, vel ſi ſcandalum inde oriatur publicum v. g. ſi paſtor in concione publica tale quid ſtudioſe omittat, ſuſpenſione aut remotione ab officio ille poterit coërceri.

§. X.

In collectione herbarum medicinalium quondam adhibitam fuiſſe orationem dominicam, conſtat ex *can. 3. cauſ. 26. qu. 5.* vbi Martinus Papa ex decreto concilii prohibet, *ne in collectionibus herbarum, qua medicinales ſunt, aliqua obſervationes aut incantationes liceat attendere, niſi tantum cum Symbolo diuino aut Oratione dominica, adjecta ratione, vt tantum Deus & creator omnium honoretur.* Eadem ſententia Auguſtino tribuitur, *in can. 16. d. cauſ. 26. qu. 7.* ubi illos damnat, *qui in collectionibus herbarum carmina dicunt, aut pyelaciola pro quavis infirmitate ſcripta ſuper homines vel animalia ponunt, praeter ſymbolum & Orationem Dominicam.* Ex quibus textibus Coëpoll. *ad Tit. d. verb. ſign. in rubr. n. 100 ſeqq.* juxta mentem quidem Thomæ, concludit, omnes incantationes, quæ ſunt cum oratione dominica vel ſymbolo, eſſe permiſſas, ſi modo nihil ex ſuperſtitione, puta per charecteres, incognita nomina, ligaturas & ſimilia interueniat. Verum, licet non negemus, pie ac deuote herbarum collectorem ſe gerere debere, ut ſcilicet per illas figuratas rerum imagines manuducatur quaſi & excitetur ad honorem & laudem ſummi Numinis, quod talem vim herbis indidit: Neutiquam tamen ſuperſtitio approbatur, quaſi recitatione verborum dominicæ orationis aut ſymboli fidei majus ſanandi robur herbis concilietur; id enim nihil aliud eſt, quam abuſus ſacri verbi, qua homines a ſolida cognitione Dei, ad externa & caduca ſe ducuntur & veram fidem perdunt. Atque huc pertinet iudicium Geieri, quod de ſuperiori Juris canonici diſpoſitione tulit, in *diſſert. de ſuper.*

superstit. cap. 3. thes. 27. ita scribens: *Quid fidei professio sc. Symboli recitatione cum collectione herbarū habet commune? Cur non æque recitare licet verba decalogi, institutionis baptisimi vel eucharistiae?* Et sane, verbis, tanquam quantitativis, per se nullam inesse efficaciam, ipsi agnoscunt Philosophi, quid igitur orationi dominicæ, quoad externam formam considerata, vim sanandi tribuere, aliud est, quam mera superstitio? Quam ipsam quoque reprehendit ius canonicum, in *can. fin. caus. 26. qu. 5.* ubi sequentia habentur. *Si autem aliquis mihi opponit, & dicit, quomodo possunt agris præbere medelam, si aliquid propriæ virtutis ac potestatis non habent? hoc a me accipiat responsum: quod ideo quisq; non debet eis credere, quia aliquando sanare videntur languidos, quia hoc permissu Dei fit, ut ipsi, qui hoc audiunt vel vident, probentur, & appareat, qua fide sint vel devotione erga Deum.* Hinc & Augustinus, *lib. de civ. Dei*, cujus verba leguntur in *can. 7. caus. 26. qu. 2.* recte admodum ait: *Qui sine Salvatore salutem vult habere, & sine vera sapientia estimat prudentem se fieri posse, non sanus, sed æger, non prudens, sed stultus ac demens permanebit.*

§. XI.

Constantini quidem Imperatoris obiici posset constitutio, quæ allegatur in *l. 4. C. d. malef. & matem.* in qua Imperator carmina magica, quæ Suffragia vocantur, pro remediis ad morbos depellendos adhibita, impunita relinquit. Atque inde Decianus, *Lib. III. Consil. 20.* colligit, pro tuitione corporis & rerum suarum & præsertim tuitione totius populi, posse quem uti arte magica & incantationibus. Verum hoc pietatis & Christianismi ratio non admittit. Vnde etiam iure meritoque ista Constantini lex a Leone Imperatore, in *Nov. LXV.* abrogata fuit. Et licet Iustinianus illam Constantini legem in suum Codicem retulerit, tamē

F

hoc

hoc non alio sensu fecisse intelligitur, quam ut per hoc remedia licita probentur, ad quæ superstitiosa illa herbarum collectio referri nequit, Struv. *dissert. crimin. in dissert. VII. thes. 17.*

§. XII.

Orationis pariter dominicæ abusus est, verba illius per jocum & lusum traducere, quorsum referre licet, si detestationem alicujus rei declaraturus, dixerit: Libera nos ab omni malo, id enim omnino profanationem divini nominis inferre, nemo dubitat. Excusat tamen dicentem quadantenus, si hoc dixerium ex præcipitania fuerit elapsum. Conf. Struvius, *de invoc. nom. div. thes. 40.* Majorem impudentiam & neglectam erga Deum reverentiam produnt illi, qui orationem dominicam interjectis quibusdam verbis in pasquilli formam convertunt, atque sic pravos mentis corruptæ mores satis superque demonstrant. Tale animi excoecati exemplum Colonienfes rustici præbent, seriem orationis dominicæ, in compositam, contra Gallos hostes, precandi formulam commutantes, quam exhibet Thomas Schmidius, *in historica orat. dom. expositione*, p. 172. n. 143.

§. XIII.

Præter ea in judicio crucis quondam abusi sunt, qui ejus recitatione veritatem facti seu delicti perpetrati scrutari volueret. Ego quidem, quid per hoc judicium intelligatur, operose non inquirō. Alii enim crucem, genus armorum fuisse, putant, quod ad probationem innocentia adhibitum fuerit, teste Vito Amerbachio, apud Gretserum, *Lib. II. de cruce.* Alii crucis lignum in ignem conjectum fuisse, atque hoc ipso inno-

innocentiam apparuisse, tradunt, juxta eundem Gretserum, *T. I. & III. Lib. de Cruce*. Alii fortis divinatoriæ genus in hoc crucis judicio querunt, qui Tacitum, *de moribus Germanorum*, sequuntur.

§. XIV.

Nec illud crucis judicium attingo, quod species pœnitentiæ fuit. Etenim ad crucem expansis brachiis stare vel se prosternere, ita exponitur, *in Canonibus Saxonis Edgardi Regis, cap. de Magnatum pœnitentiæ §. 3. Sæpe etiam se extendat super signum crucis, nunc erectus, nunc in terrâ prostratus*. Huc refert, quæ Petrus Damianus habet, *Lib. I. Epist. 19. ubi: Is itaque, scribit, quandam scriptiunculam reperit, ubi dicebatur, quia si quis duodecim illic notatos psalmos vices quater erectis in modum crucis manibus caneret, pro uno posset anno pœnitentiæ regulariter compensare*. Plura hujus rei testimonia ex Chrodogando, & Vitæ S. Austrebertæ Autore, item ex S. Lamberti Vita, adducit Carolus Du Fresne, *in Glossario, T. I. p. 1275*. Huc denique referendum existimo, quod Halitgarius Cameracensis, *in Pœnitentiæ, cap. 10. retulit: si titubaverit Sacerdos super orationem dominicam, quæ dicitur periculosa, una vice 50. psalmos, secunda vice centum plagis*.

§. XV.

Illud vero crucis judicium huc maxime facit, quo expansis in crucis formam brachiis suspecti de crimine ad crucem stabant certo ac definito tempore, usque dum oratio dominica aut evangelium recitaretur. Qui immobiles permanebant, innocui, qui vero titubabant, noxii habebantur. Me non piget ex Rudolpho Fuldensi, quæ in *Vita S. Liobe*, Bischoffheimensis Abbatis, *cap. 15. hac de re tradit, exponere*. Cum enim infantulum recens natum in monasterio reperissent, illudque criminis alicui e Sanctimonialibus adscriberetur

Lioba praecepit omnibus oratorium ingredi & extensis in crucis modum brachiis stare, quoad singula psalterium totum ex ordine, psallendo complerent, & deinde per tres vices in die, hoc est tertia hora, sexta & nona, vexillo crucis elato, cum Litaniis monasterium circumire & pro purgatione sua divinam misericordiam invocare. Quod cum fecissent & in hoc ordine iam bis expleto, hora nona omnes ecclesiam intrarent, cunctusque populus pariter congregatus adesset, B. Virgo Lioba perrexit ad altare & stans ante crucem, quae tunc iam tertio portanda parabatur, extendit manus in caelum & cum gemitu ac lacrymis precabatur. Hoc cum dixisset, paupercula illa, mendica, antiqui hostis & captiva pariter & ministra, demonio repletur, & quasi flammis circumdata, nomen invocat abbatis, crimenque, quod commiserat, confitetur. Tum vero, in caelum clamore sublato, plebs omnis obstupuit miraculo & c.

S. XVI.

Quamquam igitur veteres multum veritatis in hoc crucis iudicio aequae ac in aliis innocentiam probandi modis, utpote, Duellis, Igne, Ferro Candenti, Aqua Fervente & Frigida, Eucharistiae Participatione, &c. posuerint; attamen, maiorem in iis incertitudinem, ac veritatem fuisse, puto, cum Becmanno & Zimmermanno, de *Iudicis Dei*. Stirnhoek, de *Iur. Sueon.* Paulo Hachenbergio, in *Germania media*, aliisque. Non raro enim innocentissimi hominum iis succubuerunt, non pauci vero sceleratissimorum, in quibus metus Dei nullus cultusque fuit, salvi evaserunt atque incolumes. Id quod plurimi historiarum scriptores plus vice simplici testantur, ut immortalem hinc sibi gloriam comparaverit, qui modum hunc abrogavit, Ludovicus Pius, Imperator, pro ut legitur, in *capit. Aquigr. ann. 816. c. 27.* & in *Leg. Longobard. Lib. II. tit. 55. §. 32.* & alibi. *Sancitum est, ut nullus*

multus deinceps quamlibet examinationem crucis facere præsumat, ne Christi passio, que glorificata est, cuiuslibet temeritate contemptui habeatur. Rectius hodie quæstiones & tormenta in horum locum surrogata sunt, quorum ope veritas certius longe cognoscitur.

§. XVII.

Eiusdem fere pretii habetur quod olim per casei manducationem exequabantur iudicium. Hoc enim veteribus in moribus erat positum, ut caseum characteribus ac literis, quin imo oratione dominica pictum, gustandum reo offerent. Opinabantur quippe, non posse aliquem mali conscium, caseum diris devotum, deglutire. Formulam, qua usi sunt in consecratione, refert Petrus Pirhoëus, in Gloss. ad Capitul. Caroli & Ludovici, quæ talis est: *Præsta quesumus, Domine, per sanctum & mirabile nomen tuum, ut qui reus est huius criminis, ad appositionem ei pro ostensione rei veritatis creaturam panis sanctificati vel casei, faux ejus claudatur, guttur ejus stranguletur, & in nomine tuo ante illud eiciatur, quam deuoletur. Sed spiritus diabolicus in hoc negotio ad subvertendum iudicium nihil prævaleat.* Quo pertinent etiam formulæ in nonnullis codicibus monasteriorum, quibus ad detegenda furta, iubebatur oratio dominica scribi in pane & caseo, simulque præparabantur crucis de tremulo, quarum una sub dextro pede, alia super caput rei ponebatur. Post varias denique invocationes Dei imprecabantur, ut lingua & guttur nocentis rei alligaretur, ne transglutire posset, sed tremeret, nec haberet, quo requiesceret. Morem hunc per panem & caseum explorandi, a paganis promanasse qui volunt, ad istud Horatii provocant.

Vique Sacerdotis fugitivus liba recuso.

Hinc ACRON non inepte scribit, in furti suspicione reos ad

ad Sacerdotes paganorum ductos fuisse, qui crustam panis, characteribus pictam, singulis exhibuerint. Quam apud Siamenses consuetudinem, hodiernum observat Iodoc. Schuttren, in *Acerra exot.* p. II. c. 24. p. 547. & ex eo, Schottelius, de *singular.* & *antiqu.* *Germ. jur.* c. 28. p. 555. Ceterum, ovis & caseo vesci, pœnitentiæ species fuit, *cau. 5. dist. 82.* Conf. Zimmermann. in *Analect.* p. 643. & 648. item, in *dissert. de Judic. Dei,* c. 5. n. 5. Becmannum, de *Jud. Dei,* c. 5. n. 5. & qui ex instituto hoc persequutus est negotium, Eberhardum Rudolphum Rothium, in dissertatione, anno 1677. Vlmæ habita, de *antiquissimo illo more, quo veteres innocentiæ suam per S. eucharistiæ, panem execrationem, caseumque, probasse leguntur.* Denique, quam incerta sit hæc probandi & explorandi ratio, nemo non videt, qui autores hæctenus allegatos vel primis labris gustaverit. Hoc saltem addo Molinæ, ex *Vate Lib. III. cap. XXII.* *Hæc vis est conscientie tremantis & animi anxii, ut cibi meatum arctet, & fauces sic obsideat, ut egere admittant caseum, pinguem, lentum, ac viscosum, panemque calidum, cujus materia tenax & non friabilis.*

§. XVIII.

In ovorum coctione num adhibenda sit oratio dominica? queritur. Meminit hujus perverſæ consuetudinis Thomas Schmidius, in *historica orationis dominicæ tractatione*, p. 263. n. 225. scilicet ad temperaturam coquendorum ovorum cognoscendam, trina vice orationem dominicam esse recitandam. Cujus quidem rei originem ex re culinaria deducere licet, neque in se improbanda, quatenus nimirum mensura temporis, in coquendis ovis observanda, denotatur, quod deinde in malum morem degeneravit, ut oratio ipsa per abusum recitata fuerit.

fuerit. Licet vero hic abusus ita sit improbandus, tamen, si fiat ex simplicitate quadam domestica, prius hoc pia admonitione corrigendum erit; quod si vero fraterna illa commonefactio non proficiat, severiori censura ecclesiastica, res digna judicari poterit.

§. XIX.

His igitur, quæ de Oratione dominica disserui, finem ex voto impono. Quanquam enim plura suppeditare potuisset thematis hujus amplitudo & excellentia, tamen, cum citra spem & opinionem prolixior mihi esse contigerit, nec tractatum, sed dissertationem, quæ intra legitimos se continere debet cancellos, conscribere induxerim, abrumpo, ne tua, L. B. patientia abuti videar. Ceterum pro hoc exiguo labore feliciter emenso decentes Deo gratias habeo; Sit igitur ejus nomini laus & gloria sine

F I N E.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

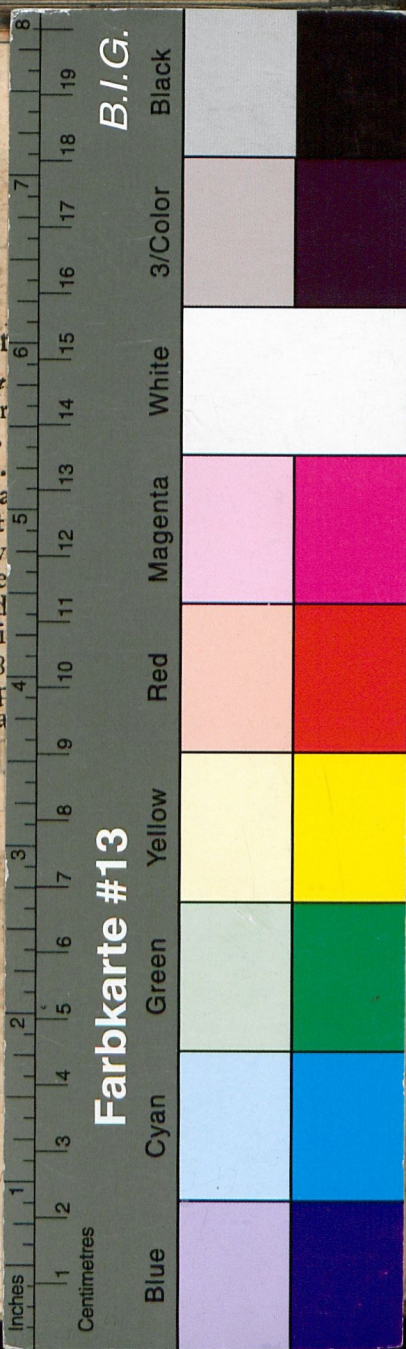
VD 18

ULB Halle
006 754 961

3

P. 269

22

171226^h 16

2. D. B. V.
DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA
DE EO QVOD IVSTVM EST
CIRCA

ORATIONEM
DOMINICAM,
vom Vater Unser/

Quam

Divina Assistente Gratia

PRAESIDE

Illustri atque Excellentissimo VIRO

DN. CHRIST. WILDVOGELIO,

ICTO Consummatissimo,

Serenissimo Principi Saxo-Isenacensi a Consiliis intimis, Curiae Serenissim.
Saxoniae Ducum Provincialis Consiliario splendidissimo, nec non Antecessore in Alma Salana gravissimo ut & Scabinatus ac Facultatis Iuridicae Primario Assessore,

Patrono, Praeceptore ac Hospite suo atatem devenerando

PRO LICENTIA

Summos in utroque Iure honores rite capeffendi
publica Eruditorum disquisitioni submittit

M. IO. GOTTLIEB OLEARIVS, Hala Magd.

Fac. Phil. Ien. Adiunctus.

Ad, D. 20. Febr. M DCC XII.

IENAE, Litteris Mullerianis.

